

Zenon Kulka, Janusz Sierosławski
Zakład Badań nad Alkoholizmem i Toksykomaniami
Instytut Psychiatrii i Neurologii

**III KONGRES EUROPEJSKIEGO
TOWARZYSTWA BADAŃ
NAD NADUŻYWANIEM SUBSTANCJI
ODURZAJĄCYCH (EASAR)
Zandvoort, czerwiec 1997**

Europejskie Towarzystwo Badań nad Nadużywaniem Substancji Odurzających (European Association of Substance Abuse Research – EASAR) zrzesza wiodące placówki naukowe naszego kontynentu zajmujące się badaniami problemu używania substancji psychoaktywnych. Idea powstania Towarzystwa wyrosła z konstatacji, że chociaż w różnych krajach Europy podejmowanych jest wiele badań na ten temat, to tylko nieliczne z nich dostarczają porównywalnych wyników. Wynika to z odmiennych tradycji metodologicznych, nieporównywalnych narzędzi badawczych, braku koordynacji między poszczególnymi projektami realizowanymi w różnych krajach. Brak porównywalnych wyników spowalnia proces kumulacji wiedzy w tym zakresie, obniża też praktyczną użyteczność wyników. Odpowiedzią na te wyzwania było powołanie Towarzystwa, które za główny cel postawiło sobie tworzenie mechanizmów wymiany informacji, danych, metod badawczych i wyników. Zamierzeniem Towarzystwa jest współtworzenie i koordynacja polityki badawczej na skalę europejską w zakresie substancji psychoaktywnych. Jedną z form jego aktywności służącej temu celowi są coroczne konferencje, na których spotykają się badacze z różnych krajów by dyskutować wyniki swoich badań oraz zastanawiać się nad porównywalnością metod i danych.

Trzecia Konferencja, która odbywała się od 5 do 8 czerwca 1997 r. w Zandvoort koło Amsterdamu (Holandia) zorganizowana została w postaci trzech sesji plenar-

nych. Tematyka pierwszej koncentrowała się na wzorach używania substancji psychoaktywnych, druga sesja poświęcona była efektem leczenia, trzecia zaś nie była jednorodna tematycznie – znalazły tu miejsce prezentacje dotyczące używania substancji nie wiążące się z poprzednimi tematami.

Za zorganizowanie i prowadzenie pierwszej sesji odpowiedzialny był G. Bühringer – dyrektor Institut für Therapieforchung (IFT) z Monachium. Na sesję składało się 9 prezentacji dotyczących szeroko rozumianej problematyki wzorów używania substancji psychoaktywnych, zarówno legalnych jak nielegalnych. Przedmiotem poszczególnych wystąpień były następujące kwestie: zmiany w wieku inicjacji alkoholowej na przestrzeni 25 lat, czynniki warunkujące nadużywanie substancji, metody szacowania rozpowszechnienia uzależnienia od alkoholu, wzory używania poszczególnych narkotyków w różnych grupach użytkowników. Prezentacje i dyskusja wykazały znaczne zróżnicowanie podejść do problematyki wzorów używania narkotyków. Począwszy od kwestii definicyjnych, poprzez dobór metod i wskaźników na interpretacji wyników skończywszy. Wprawdzie większość badaczy posługuje się definicją wzorów używania narkotyków zawierającą takie elementy jak liczba i typy środków, częstość przyjmowania, droga wprowadzania do organizmu, towarzystwo i sytuacje w jakich dochodzi do brania środków, itp., to niektórzy dodają do tego takie elementy jak czas przez jaki dany środek jest przyjmowany, czy konsekwencje używania. Różne też wagi przypisuje się poszczególnym elementom. Najczęściej stosowaną metodą są badania ankietowe i systemy sprawozdawcze lecznictwa. Na sesji nie było doniesień z badań realizowanych metodami jakościowymi, obejmujących populację uliczną (street population). Ten kierunek badań wydaje się obecnie szczególnie obiecujący.

Sesja poświęcona wynikom leczenia prowadzona przez L. Gossopa z National Addiction Center z Londynu składała się z 11 prezentacji. Większość z nich, tj. 7 dotyczyło uzależnienia od narkotyków, do uzależnienia od alkoholu odnosiły się 4 prezentacje. W doborze referatów pojęcie leczenia było rozumiane bardzo szeroko, tak że obejmowało również oddziaływania prowadzone w ramach ograniczania szkód (harm reduction). W tym nurcie mieściły się referaty prezentujące wstępne rezultaty eksperymentów z substytucyjnym podawaniem heroiny w Holandii oraz w Szwajcarii a także efekty programu wymiany igieł i strzykawek w Wielkiej Brytanii. Programy lecznicze z punktu widzenia wyników poddawane ocenie, odznaczały się różnorodnością. Obok programów rehabilitacyjnych wspieranych substytucyjnym podawaniem metadonu prezentowano programy bazujące na pełnej abstynencji (drug free programs). Ocenie poddawano zarówno programy realizowane w placówkach stacjonarnych jak ambulatoryjnych. Jedną z prezentacji dotyczyła efektów programu terapeutycznego prowadzonego w warunkach zakładu karnego. Podobnie rzecz się miała z prezentacjami wyników leczenia osób uzależnionych od alkoholu. Znacznej różnorodności programów towarzyszyło zróżnicowanie metod i wskaźników. Efekty leczenia oceniane były na podstawie takich wskaźników jak utrzymywanie abstynencji, poprawa funkcjonowania społecznego i psychicznego, poprawa stanu somatycznego, zmniejszenie nasilenia problemów związanych z używaniem substancji

psychoaktywnych, poziom zadowolenia z terapii. W jednym z referatów zajmowano się związkiem między zgonami z powodów nienaturalnych a hospitalizacjami osób uzależnionych od substancji nielegalnych. Konfrontacja różnych podejść badawczych do kwestii efektów leczenia przyczyniła się, jak można sądzić, do metodologicznej refleksji nad tą szczególnie trudną sferą badań.

Trzecia sesja, której organizatorem i prowadzącym był W. van den Brink z Amsterdam Institute for Addiction Research (AIAR) zebrała 8 prezentacji o bardzo zróżnicowanej tematyce. Znalazły tam miejsce referaty dotyczące problematyki epidemiologicznej, ewaluacyjnej i profilaktycznej. Obok problemów związanych z używaniem alkoholu i substancji nielegalnych poruszona została kwestia gier na automatach losowych (gambling behaviour). Szczególnie wiele uwagi kierowano na sprawy profilaktyki. Na sesji prezentowano dwie europejskie inicjatywy – pierwsza podjęta w ramach Grupy Pompidou dotyczyła przygotowania podręcznika profilaktyki, druga wysunięta przez Europejskie Centrum Monitorowania Narkomanii i Narkotyków (EMCDDA) dotyczyła opracowania podręcznika ewaluacji programów profilaktycznych. Oba te przedsięwzięcia realizowane były w ścisłej współpracy, pierwsze przez zespół koordynowany przez Centrum Jellinka z Amsterdamu, drugie przez Institut für Therapieforschung (IFT) z Monachium.

Celem opracowania podręcznika profilaktyki było zgromadzenie doświadczeń zebranych na tym polu w różnych krajach europejskich z intencją dostarczenia użytecznych praktycznie wskazówek do planowania i wdrażania programów profilaktycznych. Podręcznik obok przykładów konkretnych programów zawiera zalecenia, rekomendacje i kryteria do oceny jakości programów. Zamierzeniem autorów nie było przygotowanie „książki kucharskiej” w dziedzinie profilaktyki, stanowić ma raczej narzędzie do opracowywania, planowania i implementacji programów profilaktyki narkomanii zarówno w skali kraju jak na poziomie lokalnym. Zespół opracowujący podręcznik składał się z ekspertów 12 krajów współpracujących w ramach Grupy Pompidou (Rada Europy), w tym krajów Europy Środkowej i Wschodniej. Podręcznik zostanie opublikowany na początku 1998 roku.

Prace nad podręcznikiem ewaluacji programów profilaktycznych miały węższy charakter, ograniczały się do doświadczeń krajów Unii Europejskiej. Podręcznik stanowić ma ważny krok w kierunku wypracowania standardów ewaluacji programów profilaktycznych a tym samym poprawy porównywalności wyników. Wstępna wersja podręcznika została już opracowana i obecnie jest na etapie testowania na przypadkach 20 europejskich projektów profilaktycznych.

Polscy uczestnicy konferencji prezentowali referaty na wszystkich trzech sesjach. Na sesji o wzorach używania substancji psychoaktywnych Janusz Sierosławski przedstawił wzory używania narkotyków w Warszawie analizowane na podstawie danych z systemu sprawozdawczego zgłaszalności do leczenia wprowadzonego w ramach programu monitorowania epidemiologicznego „Multi-City Study” podjętego przy współpracy Grupy Pompidou (Rada Europy). Na sesji dotyczącej wyników leczenia Marzenna Kucińska z Instytutu Psychologii Zdrowia i Trzeźwości prezentowała pierwsze wyniki systemu monitorowania efektów leczenia w wybranych placówkach od-

wykowych osób uzależnionych od alkoholu. Referat Zenona Kulki przedstawiony na trzeciej sesji dotyczył rozpowszechnienia używania substancji wziewnych i charakterystyki społeczno-demograficznej użytkowników. Warto dodać, że Polska była jedynym krajem z Europy Środkowej i Wschodniej reprezentowanym na konferencji.

Podsumowując przebieg konferencji wskazać trzeba na jej znaczącą rolę w dyskusji naukowej oraz budowaniu metodologicznych standardów badań nad używaniem substancji psychoaktywnych, zapobieganiu temu zjawisku i ewaluacją działań profilaktycznych i terapeutycznych.